

SAKSBEHANDLER
Noelle Dahl-Poppe

VÅR DATO

postmottak@ra.no
www.riksantikvaren.no

VÅR REF.
23/01052-1

DERES REF.

DERES DATO

Totalberedskapskommisjonen
Postboks 8005 Dep.
0030 OSLO

Att: Harald Sunde

Riksantikvarens innspill til Totalberedskapskommisjonen

Innledning

Riksantikvaren ønsker med dette å gi innspill til Totalberedskapskommisjonens arbeid med gjennomgangen av dagens beredskapssystemer i Norge.

Riksantikvaren er Klima- og miljødepartementets faglige rådgiver i kulturmiljøsaker.

Direktoratet er ansvarlig for den overordnede og helhetlige nasjonale kulturmiljøpolitikken.

Riksantikvaren har videre et nasjonalt ansvar for å følge opp arbeidet med *Unescos konvensjon om beskyttelse av kulturverdier i tilfelle av væpnet konflikt (1954) og annen protokoll (1999)*,

heretter kalt Haag-konvensjonen. Riksantikvaren har utformet innspillet til

Totalberedskapskommisjonens arbeid med utgangspunkt i ovennevnte. I innspillet brukes begrepet «kulturarv» som inkluderer både materiell og immateriell kulturarv.

I innspillet løfter Riksantikvaren følgende hovedbudskap og ber om at

Totalberedskapskommisjonen inkluderer disse i sitt arbeid:

1. Kulturarv er mål og middel i terror, krig og konflikt.
2. Ifølge Haag-konvensjonen, forplikter Norge seg i fredstid til å etablere preventive tiltak for å beskytte kulturarven mot å bli skadet eller ødelagt i terror, krig og konflikt.
3. Ansvars- og rolleforståelsen mellom sektorer og nivåer er for fragmentert, og påvirker dermed muligheten til å ta et felles ansvar.
4. Norges generelle beredskap er god, men beskyttelse av kulturarven er ikke tilfredsstillende integrert i eksisterende nasjonale beredskapsplaner.
5. Kulturinstitusjonenes beredskapsplaner dekker i mindre grad trusler knyttet til terror, krig, og konflikt.

1: Kulturarv som mål og middel i terror, krig og konflikt

Riksantikvarens utgangspunkt er at kulturarv er ryggraden i enkeltpersoners og samfunns identiteter. Kulturarven skaper tilhørighet og fellesskap. Den gir en opplevelse av kontinuitet og

en tilknytning til vår egen fortid og historie. Å frata et samfunn dets kulturarv kan bidra til å skape og øke konflikter. I 2017 godkjente FNs sikkerhetsråd [resolusjon](#) 2347. Resolusjonen understreket at **kulturarven, som uttrykk og representant for et samfunns identitet, blir bevisst brukt som både mål og virkemiddel i terror, krig og konflikt**. Slik

kommer dette bl.a. til uttrykk:

Kulturarven som mål:

- Arkeologiske kulturminner, monumenter, minnesmerker, religiøse bygg og bygg av arkitektonisk eller kulturhistorisk verdi, som teatre, operaer, museer, bibliotek og arkiv blir bombet, vandalisert eller plyndret for å svekke et samfunns identitet, tilhørighet og trygghet.
- Mennesker som kulturbærere blir drevet på flukt, skadet eller truet og får sin tilhørighet til, og bærekraftig bruk av et sted, svekket. Dette påvirker også videreføringen av bl.a. levende tradisjoner knyttet til ritualer, håndverksteknikker, bruken av landskap og naturressurser.

Kulturarven som virkemiddel:

- Kulturgjenstander blir plyndret og solgt for å finansiere krigføring og terror, og utgjør med det et viktig ledd i den globale miljøkriminaliteten.
- Kulturarven brukes som virkemiddel i historisk revisjonisme, blant annet for å fremme en bestemt fortelling eller «sannhet».

2: Haag-konvensjonen handler om å bygge beredskap i fredstid

Haag-konvensjonen ble ferdigstilt i 1954, og ratifisert av Norge i 1961. Konvensjonen er et resultat av andre verdenskrigs omfattende ødeleggelser av kulturarv. Dens mål er å hindre at kulturarv blir brukt som militært mål. Konvensjonen dekker kulturarv som monumenter, bygninger, anlegg, fartøy, arkeologiske kulturminner, kunstgjenstander, manuskripter, bøker og andre gjenstander eller samlinger av vitenskapelig, kunstnerisk eller historisk interesse og betydning. Konvensjonen stiller krav om at landene skal avstå fra å bruke egen, så vel som fiendens, kulturarv som mål eller skjold i en konfliktsituasjon. Haag-konvensjonen har ingen sanksjonsmuligheter og dermed liten beskyttelseeffekt. I 1999, etter erfaringene fra krigene på Balkan, fikk konvensjonen derfor en tilleggsprotokoll. Annen protokoll stadfester at bevisst skade på kulturarv er et brudd på folkeretten, den inneholder også sanksjonsordninger som krever endringer i nasjonal straffelov. I sammenheng med dette, etablerte Norge straffelovens § 242 Kulturminnekriminalitet, og ratifiserte annen protokoll i 2016.

Haag-konvensjonen (artikkel 3) og annen protokoll (artikkel 5) stiller krav til at Norge i fredstid etablerer preventive tiltak for å beskytte kulturarv mot å bli skadet eller ødelagt i terror, krig eller konflikt. Dette stiller store krav til beredskap for kulturarv.

3: Ansvars- og rolleforståelsen mellom sektorer og nivåer er for fragmentert

I arbeidet med Haag-konvensjonen følger Riksantikvaren det nasjonale samfunnsikkerhetsarbeidets etablerte hovedprinsipper. Likhetsprinsippet har som utgangspunkt at beredskapen skal organiseres likt i de fleste krisesituasjoner og uavhengig om det er fred eller krig. Ansvarsprinsippet har som utgangspunkt at den virksomheten som har ansvaret for en sektor, også har ansvaret for nødvendige tiltak ved en krisehendelse og nærhetsprinsippet at kriser skal håndteres på lavest mulig nivå. Avslutningsvis har samvirkeprinsippet som utgangspunkt at alle sektorer og nivåer samarbeider så godt som mulig. Klima- og miljødepartementet er ansvarlig departement for Haag-konvensjonen, mens Riksantikvaren er nasjonal koordinator for gjennomføringen av den. I tillegg har flere andre departementer med direktorater et ansvar for å oppfylle kravene i Haag-konvensjonen. Disse er blant annet Justis- og beredskapsdepartementet med Direktoratet for sikkerhet og beredskap, Kultur- og likestillingsdepartementet med Kulturdirektoratet, Arkivverket og Nasjonalbiblioteket, Kunnskapsdepartementet med universitetene og forvaltnings-/universitetsmuseene og Forsvarsdepartementet med bl.a. Forsvarets høyskole og Forsvarsbygg.

Riksantikvarens erfaring er at det helhetlige ansvaret, forstås og jobbes med som om det var fragmentert, både på tvers av sektorer og nivåer. Dette hindrer en god, overordnet beredskap for kulturarven.

Riksantikvarens mål er å bidra til at kommunikasjonen og samarbeidet om beredskap styrkes på tvers av sektorer så vel som på alle nivåer. På denne måten vil ansvarlige sektorer sammen bidra til at ødeleggelse av kulturarven blir begrenset eller forhindre i tilfeller av terror, krig og konflikt.

4: Norges generelle beredskap er god, men ikke for kulturarven

Riksantikvaren forstår den generelle beredskapen som tilfredsstillende, med en godt fungerende førstelinjeinnsats. Sett i sammenheng med kulturarven, er det et problem at denne ikke er synliggjort i den overordnede nasjonale beredskapen. Dette forplanter seg nedover i systemene. For eksempel har kommunene, som ifølge nærhetsprinsippet har ansvar for å forebygge uønskede hendelser og styrke evne til krisehåndtering, i liten grad inkludert kulturarv i sine beredskapsplaner.

Riksantikvarens mål er å bidra til å begrense eller hindre ødeleggelse av kulturarven dersom vi blir utsatt for angrep. Dette krever at kulturarven er bedre integrert i overordnede beredskapsplaner på både kommunalt, regionalt og nasjonalt nivå.

5: Kulturinstitusjonenes beredskapsplaner dekker i mindre grad trusler knyttet til terror, krig og konflikt

Som beskrevet ovenfor, krever ansvarsprinsippet med sitt sektoransvar, at kulturinstitusjoner med tilhørende departementer og direktorater, tar et spesielt ansvar for kulturarven. Med kulturinstitusjoner menes institusjoner knyttet til forvaltningen av arkeologiske kulturminner, monumenter, minnesmerker, religiøse bygg og bygg av arkitektonisk eller kulturhistorisk verdi, teatre, operaer, museer, bibliotek og arkiv. Flere kulturinstitusjoner har beredskapsplaner utviklet på grunnlag av ROS-analyser, men ikke alle. Disse tar i betraktning trusler i fredstid som brann, tyveri, oversvømmelse og krisehendelser som konsekvens av klimaendringer, og i mindre grad kriser utløst av terror, krig, og vandalisme.

Riksantikvarens mål er å bidra til at så mange kulturinstitusjoner som mulig har beredskapsplaner som er utviklet på grunnlag av ROS-analyser og som inkluderer terror, krig og konflikt som risiko. Dette krever større bevissthet og justering av eksisterende beredskapsplaner.

Vennlig hilsen

Hanna Geiran
riksantikvar

Brevet er elektronisk godkjent uten underskrift